

KAPİTALİZM VE AHİLİK TARTIŞMALARINDA İSLAM İKTİSADININ YERİ

THE PLACE OF ISLAMIC ECONOMICS IN THE DISCUSSIONS OF CAPITALISM AND AKHISM

Mesut KAÇANOĞLU*

* Araştırma Görevlisi Dr. İktisat
Bölümü, İİBF, Kırşehir Ahi Evran
Üniversitesi
mesutkacanoglu@yahoo.com

ORCID ID:
0000-0003-0846-6799

*Res.Asst. Dr. Department of
Economics, Faculty of
Economics and Administrative
Sciences, Kırşehir Ahi Evran
University

Özet

Ahilik Teşkilatı Osmanlı Devleti'nin iktisadi, sosyal, kültürel, dini ve hatta askeri hayatında önemli görevler üstlenmiştir. Ahilik, bir zihniyet, felsefe, dini bir kurum ve yaşam biçimidir. Günümüzde uygulanan iktisat politikaları kapitalizme dayanmaktadır ve bu politikalar ahlaki olmayan temeller üzerine kuruludur. Ahiliğin temeli İslami inançlara dayanır ve Ahilik iktisadında kapitalizmde yer edinmeyen ahlaki kaygılar önemli hale gelmektedir. Ahilik iktisadi sistemi kapitalizmden farklı unsurlar barındırması nedeniyle kapitalizmin sorunlarına karşı çözüm üretebilme potansiyeline sahiptir. Her ne kadar Ahilik sisteminin kapitalizme alternatif olduğu ileri sürülse de bu çalışmada Ahiliğin iktisadi bir sistem olmadığı ama İslam İktisat disiplinine ait önemli bir kurum olduğu ileri sürülecektir. Bu çalışmanın amacı Ahilik anlayışının kapitalizm karşısında alternatif bakış açısını ortaya koyarak, bu bakış açısının daha da ileri götürülmesi için İslam İktisadına olan gerekliliğin vurgulanmasıdır. İslami bir iktisadi hayatın araçlarının keşfinde kapitalizm ve İslam iktisadi karşılaştırmaları daha yararlı sonuçlar doğurabilir. İslam iktisadının uygulamaya nasıl yansıtacağı ise Ahilik ve benzeri İslam tarihindeki kurumlardan geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Kapitalizm, İslam İktisadı.

Abstract

Organization of Akhism undertook important tasks in the economic, social, cultural, religious and even military life of the Ottoman Empire. Akhism is a mentality, philosophy, religious institution and way of life. Economic policies applied today are based on capitalism, and these policies are based on unethical foundations. The foundation of Akhism is based on Islamic beliefs, and moral concerns that do not have a place in capitalism become important in Akhism economics. The Akhism economic system has the potential to produce solutions to the problems of capitalism because it contains different elements than capitalism. Although it is claimed that the Ahi system is an alternative to capitalism, it will be argued in this study that the Ahi-order is not an economic system, but an important institution belonging to the Islamic Economics discipline. The aim of this study is to highlight the alternative perspective of the Ahi organization against capitalism and to emphasize the necessity of Islamic Economics in order to take this perspective further. In the discovery of the means of an Islamic economic life, comparisons of capitalism and Islamic economics may yield more useful results. How Islamic economics will be reflected in practice goes through the Akhism and similar institutions in the history of Islam.

Keywords: Akhism, Capitalism, Islamic Economics.

Başvuru Tarihi/ Received:
09.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted:
06.11.2021

ISSN 2618-6217

To cite this article/ Atıf için: Kaçanoğlu, M. (2021). Kapitalizm ve Ahilik Tartışmalarında İslam İktisadının Yeri. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Fütüvvet, Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı, 150-170.

“Ezerek, zorlayarak ve boğuşarak elde edilen her artık (fazla); günahla, utançla, yüzsuyu dökmekle, hayâsızlıkla, haysiyet düşüklüğüyle ve ırz lekesiyle kazanılan her kâr; miktarı büyük olsa da önemsizdir, çok olsa da değersizdir, yararlı görünse de yararsızdır. Lekesiz temiz kazanç ve bitkinliğe düşmeden elde edilen fazlalık, miktarı az olsa da tartıda hafif gelse de daha lezzetli, daha bereketli ve daha kazançlıdır”.

İbn-i Sina

Giriş

Osmanlı imparatorluğu uzun yıllar hâkimiyetini sürdürmüş önemli bir devlettir. Günümüzdeki devletler düşünülüğünde 623 yıl ayakta kalabilecek belki de başka bir devlet yoktur. Bu açıdan ele alındığında bu devletin sosyal, siyasal, iktisadi ve kültürel yapısındaki bağlantılar bu sürenin uzunluğunda önemlidir. Bu çalışma kapsamında da Osmanlı'nın önemli bir kurumu olan Ahilik Teşkilatının (zihniyeti) iktisadi boyutu ele alınacaktır.

Osmanlı Devleti'nde Ahilik teşkilatlanmasının/zihniyetinin hâkim olduğu dönemde neredeyse 500 yıl, ikinci asr-ı saadet dönemi yaşanmıştır. Günümüzde ise gerek ülke içinde gerek ülkeler arasında önemli iktisadi, sosyal ve kültürel sorunlar yaşanmaktadır. Bu çalışmada savunulan ya da sorgulanan temel düşünce: günümüz insanının kapitalist iktisadi düzen içinde mutlu olmadığı, olduğunu düşünen küçük bir kesimin ise kapitalizmin tüketim kültürü içinde yok olduğudur.

Kapitalizmin savunuculuğunu üstlenen anaakım iktisat teorileri neoklasik iktisadi düşünceyi esas almaktadır. Bu teorilerin yer aldığı grafiklerin tasarlanması ve arkasındaki matematiksel dünya mükemmeldir. Arz ve talep kesiştiğinde denge oluşmakta ve bu denge noktası üretilmesi gereken mal miktarını ve fiyatını belirlemektedir. Fakat sonrasında gerçek dünyanın bu şekilde işlemediği fark edilir. Gerçek dünyada grafikler yoktur. İnsanlar ne rasyoneldir nede onları görünmez bir el dengeye taşımaktadır. Örneğin ülke %5 büyümüştür. Ama görünmeyen bir yoksulluk, gelir dağılımında ortaya çıkan uçurumlar ve kapitalist tüketim ve kültür anlayışının paramparça ettiği bir toplum vardır.

Günümüzün mevcut iktisadi, sosyal ve kültürel düzeni toplumların isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bu bilinçle Ahilik ve benzeri kurumlar, bu toplumsal yıkıntıyı aşmanın unsurlarının ipuçlarını bizlere verebilirler. Bu çalışmada ilk olarak Ahilik Teşkilatı tanıtılacaktır. Sonrasında Ahilik anlayışının iktisadi ilkelerine yer verilecektir. Ahilik iktisadının günümüz kapitalist sistemiyle farklılıklarına değinildikten sonra İslam İktisadı'nın içeriğine yönelik kısa bir değerlendirme yapılacaktır. Ahiliğin bir iktisadi sistem olmadığı vurgusundan hareketle İslam İktisadı'nın geliştirilmesinde ve Ahilik Kurumu/zihniyeti benzeri kurumsal düzenlemelerin İslam İktisadı için gerekliliği tartışılacaktır.

1. Ahilik Nedir?

Ahilik denildiğinde aslında dar bir tanımla bir esnaf teşkilatı, günümüzün ticaret ya da esnaf ve sanatkârlar odası akla gelmektedir. Ama gerçekte bunun da ötesinde bir felsefe, yaşam biçimi, sivil toplum kuruluşu, bir okul, bir aile vb. birçok yönelimi de içinde barındıran bazılarına göre bir kurum bazıları içinde bir zihniyet, felsefe ve yaşam biçimidir.

Ahilik, İslamiyet'in değerleri ile Türk milletinin değerlerini birleştiren Türklere özgü bir esnaf teşkilatıdır (Özata ve Şener, 2019: 946). Ahilik, mesleki bir birliktelik olmanın yanında lonca ya da meslek odasından öte Müslüman toplum pratiğidir (Bergen, 2014). Osmanlı Devleti'nin uzun süre ayakta kalmasını sağlayan Türk Müslüman tarihinde önemli bir tecrübedir ki bu nedenle inceleme konusu yapılmalıdır.

Ahiliğin temel amacı güzel ahlaklı bir toplum oluşturmak ve toplumu ilgilendiren çok farklı alanlarda devlete yardım etmektir (Bozbayır ve Şener, 2021: 85). İnsanlığa hizmet etmeyi amaçladıklarından önce kendilerinin insan-ı kâmile yaklaşımları gerekir. Ahilikte zengin/yoksul, üretici/tüketici millet/devlet ayrımı gözetmeden toplumda denge ve huzur hedeflenmiştir (Yücel vd., 2019: 197).

Ahi kelimesinin nereden geldiği ve nasıl tanımlandığına ilişkin iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre Ahi kelimesinin kökeni Arapça "erkek kardeşim" anlamına gelmektedir. Bir diğer görüş ise eski Türk eserlerinden türediği "Akı" sözcüğünün "k" harfinin yumuşamaya uğrayarak "h" harfine dönüştüğü yönündedir. "Cömert, eli açık, Ali cenap" anlamına gelmektedir (Özerkmen, 2004: 59).¹ İki farklı kültürün etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir kavramdır (Elkatmış ve Demirbaş, 2013: 721). Kelimenin anlamından öte önemli olan kurumsal değişim sürecidir (Tatar ve Dönmez, 2008: 196-197).

Ahilik Teşkilatı değerlendirilirken "fütüvvet" geleneğinden bağımsız düşünülemez. Ahilik ve fütüvvet kavramları oldukça yakından ilişkili iki kavramdır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler yerleşik hayata geçerken fütüvvet anlayışını benimsenmişler ve Ahilik ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Fütüvvet² kelime kökeni olarak "feta"dan gelmektedir. Feta "genç, yiğit, cömert, delikanlı, cesur, mert" gibi anlamları vardır. Fütüvvet ise "yiğitlik, mertlik cömertlik, yardımseverlik" gibi anlamlar ifade etmektedir. Dolayısıyla İslami düşünceyle bağlantılıdır. Peygamberin ve din bilginlerinin önerdikleri ahlaki değerlerin bireyin davranışlarına yansımaları ifade etmektedir (Akçacı ve Özdemirci, 2014: 31; Yücel vd., 2019: 196). Fütüvvet anlayışı İslam'ın ilk zamanlarında kurulduğu düşünülen genç sanatkârların bir araya gelmesiyle oluşmuştur (Durak ve Yücel, 2010: 152).

¹ Ahilik kelimesinin anlamı için bakınız: Tatar ve Dönmez, 2008, 196-197, Durak ve Yücel, 2010, 152, Akgöz ve Ercan, 2017, 55, Özerkmen, 2004, 59.

² Fütüvvetin farklı anlamları için bakınız: Tatar ve Dönmez, 2008, 199.

Fütüvvet ve Ahilik toplumsal, kültürel, ekonomik, dini ve ahlaki alanlarda önemli roller üstlenmişlerdir. Ahilik anlayışı fütüvvet geleneğiyle birlikte toplumsal yapıyı bir arada tutan tasavvufi özellikler barındıran bir kurumdur/örgüttür (Özerkmen, 2004: 58-59). Ahi birlikleri fütüvvet anlayışını kabul etmişler ve tekke ve zaviyeler aracılığıyla köylere kadar teşkilatlarını ulaştırmışlardır.

Fütüvvet ve Ahilik çok benzese de aynı şeyler değildir. Fütüvvet, Ahilikten önce mevcuttur ve genellikle Anadolu fütüvvetçiliğine Ahilik denilmektedir. Aynı sanılmasının bir nedeni, Ahilik kanunnamelerinin “fütüvvetname”³ olarak ifade edilmesindedir. Ahilik fütüvvet ehli insanlardan oluşan bir esnaf teşkilatlanmasıdır. Bu noktada Ahilik, fütüvvetten fazlasını içerir⁴.

Fütüvvet anlayışında insanın barındırması gereken erdemler ve askeri özellikler önemliyken, Ahilikte bunların yanı sıra esnaf yapılanması ve yönetim biçimi önem kazanır (Çeker, 2017: 86). Fütüvvet Teşkilatının her üyesine Ahi denilmemekte, Ahi olabilmek için meslek sahibi olmak gerekmektedir. Fakat Ahi olabilmek için aynı zamanda fütüvvet ehli de olmak gerekmektedir.

Ahi örgütünün toplumsal, kültürel ve felsefi özellikleri onu sadece bir örgüt olarak görmemizi engeller. Ahilik kurumu ele alınırken sadece bir meslek kuruluşu olarak düşünülürse, bu kuruluşun tarihsel toplumsal temelleri basitleştirilmiş olur. Ahilik Teşkilatı İslam dini esasları üzerine temellenen, yardımlaşmanın ve dayanışmanın önemli olduğu sadece bir esnaf teşkilatı değil toplumun tümüne, tüm alanlarda ulaşmaya çalışan bir yaşam şeklidir.

Ahiliğin temelleri 13. ve 14. yüzyılda Anadolu’da atılmıştır⁵. 20. yüzyıla kadar farklı şekillerde varlığını sürdürmüştür. Esnaf ve sanatkârlar başta olmak üzere halka dürüstlük, adalet, doğruluk gibi erdemler kazandırmayı hedeflemiştir. Ahi Evran⁶ tarafından kurulan birliktelik, başta Kırşehir, Kayseri ve Konya gibi şehirlerde esnaf birlikleri olarak kurulan bir sosyo-ekonomik teşkilatlanmadır (Yücel vd., 2019: 195, Öztürk, 2015: 1).

³ Fütüvvetnamelerde Ahilerin uyması gereken prensiplerine yer verilir. Bunlar din temelli ahlaki ilkeleri kapsar. Dolayısıyla Ahiliğin esasları, yani ticaretin kuralları belirlenir (Karagül, 2018, 269). Fütüvvetnameler, kanun niteliğinde olup ahilerin ahlak anlayışına kaynaklık ederler. 10. yüzyıldan itibaren yazıldığı görülen bu kanunnameler Türk-İslam toplumlarının iktisadi hayatlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Her Müslümanın uyması gereken adap ve erkan kurallarını içermektedir (Erdem, 2021: 27-28).

⁴ Ahilik-fütüvvet ilişkisinde farklı yaklaşımlar için bakınız Özerkmen, 2004: 60-64, Tatar ve Dönmez, 2008: 197, Yücel vd., 2019: 196.

⁵ Ahiliğin tarihsel gelişimi için bakınız Özerkmen, 2004, 65-67.

⁶ Ahi Evran’ın asıl adı Şeyh Nasıruddin Ebul-Hakayık Mahmut Bin Ahmet el Hoyri’dir. Orta Asya’dan göç eden bir ailenin çocuğudur. Ahi Evran farklı medreselerde fıkıh ve tasavvuf dersleri almıştır. 1206 yılında Anadolu’ya gelerek Kayseri’de Ahiliğin temellerini atmıştır (Özerkmen, 2004: 63, Karagül, 2018: 266).

Selçuklu hükümdarı I. İzzettin Keykavus ve Alâeddin Keykubat döneminde Ahilik Anadolu'da gelişmeye başlamıştır. I. İzzettin Keykavus fütüvvet örgütüne dahil olmuş ve benzer şekilde oğlu Alaeddin Keykubat da bu kuruma sahip çıkmıştır. Böylece Moğol istilasından kaçıp Orta Asya'dan göç eden Türkmenlerin anlayışlarıyla fütüvvet anlayışı harmanlanıp Ahilik Teşkilatı meydana gelmiştir. Moğol istilasından kaçan "Alimler, dervişler ve mutasavvıflar" Anadolu'nun Türkleşmesine ve Ahiliğin temellerinin atılmasına hız kazandırmıştır. Bu dönemde Fütüvvete dayalı teşkilatlanma biraz da tasavvufi bir özellik kazanarak önemini arttırmıştır (Özerkmen, 2004: 64-69, Arslan, 2015: 250, Akçacı ve Özdemirci, 2014: 32).

Ahilik, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen göçebe Türklerin kent hayatına alışmasında önemli roller üstlenmiştir. Göç edenlerin sanat ve ticaret hayatlarında yeni bir çalışma kültürü oluşmasında yardımcı olmuştur. Esnaf ve zanaatkârlar tek bir örgüt altında toplanarak ahlaki, mesleki ve askeri bir eğitim almışlardır (Durak ve Yücel, 2010: 153). Ahilik Teşkilatı Anadolu'nun İslamlaşması döneminde, siyasi, toplumsal ve iktisadi kalkınmanın tesisindeki önemli unsurlardan biridir. Türk İslam medeniyetinin önemli bir kurumu, İslami düşünceyle temellenen ahlaki duyguları ön plana çıkaran bir teşkilat niteliğindedir (Yücel vd., 2019: 195-201).

Osmanlı Devleti'nde⁷ Ahilik Teşkilatı'nın 500 yıl önemli etkileri olmuştur. Osmanlı'nın güçlenmesinde ve gücünü korumasında temel unsurlardan biridir. Ayrıca günümüz Türkiye'sindeki birçok kuruluşun⁸ temelleri Ahilik Teşkilatı'na/ zihniyetine dayanmaktadır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 67).

Ahiler⁹ 1727 yılında Gedik isimli yeni düzenlemeye kadar uygulama alanı bulmuşlardır. Osmanlı büyüdükçe toplumdaki gayri Müslim sayısı artmış

⁷ Osmanlı Devletinin kuruluşunda da Ahiler önemli görevler üstlenmiştir. Örneğin Osman Bey'in kayın pederi ve hocası Şeyh Edebali'nin etrafında Ahiler yoğunluktadır.

⁸ Ahilik Teşkilatı günümüzün SGK, esnaf ve sanatkârlar odası, kooperatifçilik, sendikacılık belediyeçilik ve iş ahlaki prensiplerinin öncüsü olmasının yanı sıra ticaret odalarının, sanayi odalarının, eğitim kurumlarının ve Türk Standartları Enstitüsü'nün temelini oluşturmaktadır (Öztürk, 2015: 1-4).

⁹ Ahiliğin son bulmasında çeşitli faktörler etkili olmuştur. İlk olarak Osmanlı'nın zayıflamasıyla birlikte diğer tüm kurumlarda olduğu gibi Ahiler'de devletten gerekli desteği görememişlerdir. Ayrıca Osmanlı zayıflayınca, savaş ganimetleri azalmış buna paralel olarak savaş maliyetleri artmış ve bunlar esnafa konulan vergiler ile karşılanmaya çalışılmıştır. Artan vergiler Ahileri zora sokmuştur. Osmanlı genişledikçe gayri Müslüm sayısı artmış ve Ahi örgütü yerini gedik ve loncalara bırakmıştır. Köyden kente göçün engellenememesi, Celali İsyanları ve iç çekişmeler sonucu ehil olmayan kişiler esnaflık yapmaya başlamış ve böylece esnaf yapısı bozulmuştur. İş ahlaki önemsenmemeye başlanmış, piyasada kalitesiz ürün arttıkça esnafa güven sarsılmıştır. Esnafın Fütüvvetname ilkelerinden uzaklaştığı görülmektedir. Bunun temel nedeni yeniçerilere ve köylülere esnaflık hakkı verilmesidir. Yeniçerilere 1587 yılındaki bir fermanla esnaflık hakkı tanınmış ve Ahi ahlak ve kurallarına uymayan yeniçeriler en karlı mesleklere yönelmişlerdir. Ayrıca batıdaki sanayi devrimine

ve farklı dinlere sahip esnaflarla ortak çalışılması gereklilik haline gelmiştir. 1860 yılına kadar Gedik Sistemi devam etmiştir. Bir belge olan gedik, sahibine ilgili iş kolunda imtiyazlar vermektedir (Özerkmen, 2004; 66-67, Karagül, 2018: 267). 1856 yılında Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti tüm vatandaşlarına her türlü sanat, ticaret ve meslekte serbestlik tanımıştır (Karagül, 2018: 267). 1912 yılında yayınlanan bir ferman ile Ahilik Teşkilatı kaldırılmıştır.

Ahiliğin Türk kültür hayatındaki belki de en önemli işlevi insan yetiştirme üzerinedir. Şöyle ki, Ahilik anlayışında “insan yaratıcının yeryüzündeki halifesidir ve yaratılmışların en üstünüdür.” Bu nedenle Ahilerin, dünya ve Ahirette mutlu olması için Ahi ahlak ve ilkelerine uygun bir hayat sürmesi gerekir. Bu anlayışta insan bütün olarak ele alınır ve geliştirilir. İnsanların dünya ve Ahirette huzurlu olması için insan-ı kâmil olmaya çalışması gereklidir. Eline, beline ve diline sahip olmalıdır (Elkatmış ve Demirbaş, 2013: 724-725). Ahilik anlayışında yakındaki ve uzaktaki tüm Ahilere “müminler kardeştir” düsturu ile yaklaşıldı.

2. Ahilik ve İktisadi Hayat

Günümüzde iktisadi hayat, ahlaki olmayan temeller üzerine kuruludur. İlkelerini Kur'an ve sünnetten referans alan Ahilik ise bu yabancılaşmayı ve ahlaksızlığı ortadan kaldıracak bir zihniyet ortaya koyar. Ahilikte yer alan doğruluk, dürüstlük, cömertlik, adalet, dayanışma gibi ilkeler günümüz insanının özlem duyduğu kavramlardır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 73). Ahiliğin ortaya çıkardığı ahlaki iktisat yapısı Osmanlı'nın gelişmesine katkılar sunmuştur. Bu nedenle Ahiliğin iktisadi yapısının günümüz ekonomisinde kullanılabilecek araçlar sunabilir.

İktisadi faaliyetler üretim, tüketim ve bölüşümden oluşmaktadır. Bireyin, toplumun ve devletin, refahı ve kalkınması iktisadi faaliyetleriyle yakından ilişkilidir. Ahilik Teşkilatı bunun farkında olarak sürekli aktif ve üretken bir sistem kurmuştur. Ahilikte üretici-tüketici ve işçi-işveren arasında dengeli bir iktisadi hayat öngörülür (Durak ve Yücel 2010: 160, Karagül, 2018: 269-270). Ahilikte iş bölümüne önem verilir, israftan kaçınılır, kar ve sermaye birikimi birincil önemde değildir. Üretim ihtiyaç düzeyinde yapılır, dayanışma önemlidir ve üretimde kaliteden taviz

ayak uyduramayan Ahiler yeterli miktarda sermayeye sahip değillerdir. İşgücü olmasına rağmen hammadde sıkıntısı çekmişlerdir. Ahilik anlayışında sermaye birikimi hedefi yoktur. Bu nedenle Ahiler kapitalizme ayak uyduramamışlardır. Kapitalist ürünler ülkede çoğaldıkça rekabet olanakları azalmıştır. Ahilik Teşkilatı'na önemli bir zarar da kapitülasyonlardan gelmiştir. Kapitülasyonlarla yabancı malların ülkeye girişi hızlanmıştır. Batılı sanayiciler yerli pazarları ele geçirmiştir. Batılı ucuz ürünler karşısında yerli halk ürünlerini satamamış sermaye sahipleri de üretilen mallar yerine hammadde ticareti yapmaya başlamıştır. 1856 yılında Islahat Fermanı ile Osmanlı Devlet'i tüm halka tüm sanat, zanaat, ticaret ve mesleği özgürce yapma hakkı vermiştir. 1860 Gedik Beraati uygulaması son bulmuş ve Ahilik Teşkilatı önemli zararlar görmüştür. Nihayetinde 1912'de bir kanun ile Ahilik Teşkilatı kaldırılmıştır (Erdem, 2008'den aktaran Durak ve Yücel, 2010: 162-163).

verilmemiştir. Bu ilkeler için otokontrol mekanizmaları mevcuttur (Çeker, 2017: 95).

Ahilik anlayışında önemli bir iktisadi ilke kanaatkârlıktır. Bu ilkeye göre meslektaşlarının ürününü kötülemek, taklit etmek, elinden pazar kapmak ve rekabet etmek hoş karşılanmaz. Bu ilkenin temel esası “ben siftah ettim komşun siftah etsin” anlayışıdır (Yücel vd., 2019: 197). Kanaatkârlık “ben” yerine “biz” duygusunun hayat bulmuş halidir ve toplumda dayanışma ruhuna olumlu yansır. Çünkü Ahilikte mal, mülk ve paradan öte asıl hazine ilimdir (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 70-72). Kanaatkârlık ilkesiyle toplum en başta kapitalizmde ortaya çıkan hep daha çok kar peşinde koşma anlayışının yıkıcılığından kurtulur. Dolayısıyla bugün gerekli bir iktisadi ilkedir (Karagül ve Masca, 2017: 85, Karagül, 2018: 270-271).

Ahilik anlayışında “iddihar” (yastık-altı) yasaklanmıştır. Buna göre Ahilerin 18 dirhemden fazla serveti olmaması tavsiye edilir. Daha fazla serveti olan kişi kalan kısmı ya üretime aktarmalı ya da birine borç vermelidir. Zekât anlayışına benzeyen bu düşünce varlıklı insanların ihtiyacı olanlara yardım etmesini hedefler. Bu ilke ile sermaye üretime aktarılmış olur. Ahilik sisteminde aşırı zenginlik önerilmez ve bu kapitalist bir sınıfın doğuşunu engellemiştir. Aşırı zenginlik yerine, toplumsal kalkınma hedeflenmiştir (Yücel vd., 2019: 198, Karagül, 2018 : 271). Ahilik, geçimlik bir anlayış üzerine inşa edildiğinden sermaye birikimi üzerine kurulu değildir. Bu nedenle kapitalist birikim mantığının Ahilikte yeri yoktur (Bergen, 2014).

Ahilikte iş bölümü, Fütüvvetnamelerde yer alan önemli bir esastır. Her Ahi'nin yeteneğine uygun bir işte uzmanlaşması istenmiş ve kişinin iş değiştirmesi hoş karşılanmamıştır. Böylece üretimde uzmanlaşma sağlanmış ve sebatsızlık engellenmiştir. İktisadi açıdan böyle bir uzmanlaşma, verimlilik artışı ortaya çıkarmıştır. Bu ilke sanatkârların bütün çabalarını kendi işlerine yoğunlaştırmalarını sağlamıştır (Yücel vd., 2019: 198, Karagül, 2018: 275-276, Öztürk, 2015: 6).

“Orta sandıkları” Ahi Teşkilatı'nın önemli bir diğer uygulamasıdır. Her Ahi birliğinde bulunan bu sandıklar Ahilerin ihtiyaçlarını karşılayan bir “fon” özelliği taşır. Orta sandığı “esnaf vakfı”, “esnaf kesesi” veya “esnaf sandığı” gibi isimlerle anılır. Bu sandıkların denetimi kethüda, yiğitbaşı ve ihtiyarlar tarafından yapılır. Sandıkların sermayesi esnafın bağışları ve haftada ya da ayda bir esnaftan mali gücüne göre toplanan paylardan oluşur. Orta sandıkları esnafın arası yardımlaşmanın ve dayanışmanın önemli bir göstergesidir. Bu uygulamada kazancın şahsiliği söz konusu değildir. Ahilik Teşkilatı bu sandıkların gelirleriyle ham madde temini, yeni tezgâh kurulması ve yoksullara yardım edilmesi gibi harcamalar yapar. Bu sandıklardan yapılan yardımlar ölenlerin yakınlarına, hastalara ve ihtiyacı olan esnafa dağıtılır. Ahilik anlayışında kardeş olmanın zorunlu gereği yardımlaşmaktır. Dolayısıyla Orta sandığı uygulamasıyla esnafın tefecilikten korunmuştur (Akçacı ve Özdemirci, 2014: 38-39,

Yücel vd., 2019: 198-199, Arslan, 2015: 264-265). Orta sandığı uygulaması günümüzün SGK, işsizlik sigortası ve kooperatifçiliğin öncüsü konumundadır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 70).

Ahilik Teşkilatı'nda üretim ağırlıklı bir düşünce hâkimdir. Bir ülkenin iktisadi gücü üretimle bağlantılıdır. Ahilik anlayışında veren el alan elden üstündür. Bu nedenle üretip veren el olabilmek için çalışılır (Karagül, 2018: 277).

Ahilikte neyin, ne kadar üretileceğine kapitalizmden farklı karar verilir. Çalışma bir ibadet olarak ele alındığından üretim teşvik edilmiştir. Ülke kaynakları düşünülür ve yerli malı üretim ve tüketimine öncelik verilmiştir. Kişisel zenginlik yerine devletin ve toplumun zenginliğinin arttırılması hedeflenmiştir. Neyin ne kadar üretildiği denetime tabidir. İhtiyaçtan fazla ve helal olmayan ürün üretilmez (Karagül ve Masca, 2017: 86-87).

Ahilikte, alın teri ile çalışmaya, başı dik ve minnetsiz yaşayabilmeye önem verilir. Kendi emeği ile geçinenler kimseye muhtaç olmazlar. Ahilere verilen eğitimlerde namuslu olmak, dürüst çalışmak ve insanın bir mesleğinin olması öğretilir. Ahilikte kolay elde edilen ve alın teri içermeyen gelirin yeri yoktur. Mal ve servet tek başlarına anlam ifade etmezler. Amaç çok sayıda üretmek değil daha mükemmel eserler ortaya koymaktır (Kabaş, 2016: 143-144). Üretim ihtiyacın bir fonksiyonudur ve ona göre belirlenir. İhtiyaçların sınırsızlığına israf yasağı engel olmaktadır. Üretimde, tüketiciyi kandırmak hoş karşılanmaz, belirli bir standart vardır ve bunun altında üretim cezalandırılmıştır (Öztürk, 2015: 7-8, Durak ve Yücel, 2010: 160).

Üretimde toplumsal fayda ön planda tutulduğundan Ahilik iktisadi anlayışında üretimin amacı kapitalizmde olduğu gibi sadece kar elde etmek değildir. Ahilik iktisadında ihtiyaçların sınırsız olduğu kabul edilmez. Ahiler belirli bir kar oranıyla sınırlandırılır ve bedesten denen pazarlarda aynı malı üretenler benzer ürünler satarlardı. Böylece tüketiciler kalite ve fiyat karşılaştırması yapabilirlerdi (Öztürk, 2002: 6, Karagül ve Masca, 2017: 87). Üretimde önemli diğer bir unsur tüketicinin ihtiyacı olan ürünler için aracı kullanılmamasıdır (Durak ve Yücel, 2010: 158).

Ahilerin ürettikleri mal ustasının sanatını yansıtır. Bu nedenle üründen ziyade ortaya konan sanat önem kazanır. Dolayısıyla Ahiler arasında rekabet daha fazla üretmek yerine daha kaliteli daha mükemmel sanat eserleri ortaya koymaya yöneliktir. Sanatçının, sanatını en iyi şekilde icra edebilmesi için sanatçı adayı uzun süren ahlaki ve mesleki eğitimden geçirilir. Ahilik için iktisadi faaliyetler ustanın sanatını yansıtmayı ve toplumsal düzenin sağlanmasında bir araçtır ve amaç haline gelmez (Akçacı ve Özdemirci, 2014: 36-37).

Ahilik, insanı insan-ı kâmile ulaştırmayı hedefler. Bu nedenle maddi ihtiyaçlardan manevi olanlara değil manevi ihtiyaçlardan maddi

ihtiyaçlara ulaşım söz konusudur (Özdemir, 2007: 161). Ahilik anlayışında günümüzün suni ihtiyaçlarına yönelik, lüks ve sağlıksız mal ve hizmetlerin tüketimi hoş karşılanmaz. Ayrıca üretimde kaynak israfı ve çevre kirliliği önlenmeye çalışılır. Lüks ihtiyaçların baskı altında tutulması sonucunda geçimlik malların üretiminde artış söz konusu olmuştur. Üretilen malların çoğalmasıyla dar gelirlilerin bu ürünleri kullanabilme olanakları artmıştır (Karagül ve Masca, 2017: 87).

Ahiler kendi menfaatleri yanında müşteri menfaatlerine de oldukça önem vermektedirler. Ahi esnafı müşteriye “velinimet” olarak bakar. Ahilik anlayışında müşteri, üzerinden para kazanılan ya da aldatılmaya çalışılan kişi değildir. Ahilikte müşteri memnuniyeti önemlidir, fakat Ahiler bu düşünce ile günümüzdeki gibi müşteriye yarın da kazanıp tekrar mal satmayı hedeflemezler. Bunun yerine peşinde koştukları amaç “Allah rızasını kazanmaktır”. Dolayısıyla üretimde “müşteri kaybı derdi” olmadan “kendine saygı” önem kazanır (Karagül, 2018: 274).

Ayıplı, pahalı ve kalitesiz mal üretmenin önüne geçilmeye çalışılır. “Pabucunu dama atmak” deyiimi bu uygulamadan türemiştir. Bu deyim bir nevi kalite kontrol sistemi özelliği taşımaktadır. Kusurlu, hatalı ya da kalitesiz mal üreten ayakkabıcı müşterisi tarafından şikâyet edildiğinde hatalı bulunursa ayakkabı kullanılmamak üzere dama atılır ve ücreti tüketiciye ödenirdi. Böylece sanatına hile katan esnaf herkese teşhir edilirdi. Biriken ayakkabılar esnafın güvensizliğini belirler ve işine devam etmesi zorlaşırdı. Ayakkabı esnafında yapılan bu uygulama tüm üretim dallarına uygulanmıştır (Elkatmış ve Demirbaş, 2013: 726-727).

Ahilik anlayışında üreticiler arası ilişkileri düzenleyen ve Ahiliğin meslek ahlakına aykırı davranışları cezalandıran bir üst kurul bulunmaktadır. Bu kurula şikâyet yolları herkese açıktır ve Ahilik değerlerine aykırı davranışlara dava açılabilir. Bu kurul vasıtasıyla gerçekleştirilen denetim mekanizması sadece üretim ilişkilerini kapsamamakta Ahilerin sosyal yaşantılarını da içermektedir (Akçacı ve Özdemirci, 2014: 37-38).

Ahilik kültüründe sosyal hayata da önem verilmiştir. Örneğin aşırı kar peşinde koşulmadığından uzun süre çalışma sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla asıl amaç daha fazla gelir elde etmek yerine, ahlaki erdemler kazanıp topluma yararlı olmaktır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 72, Akçacı ve Özdemirci, 2014: 36).

Ahilik sisteminde üretilen malın piyasa fiyatına yönelik “narh fiyat” uygulamasına gidilebilir. Belirlenen fiyatı uygun bulmayan esnaf fiyat yükseltme talebi isteyebilir. Bu durumda aynı meslekten oluşan fiyat tespit komisyonu o malın fiyatını belirler (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 70).

Ahilikte esnaflar arası dayanışma kültürü, iktisadi talebin düştüğü dönemlerde talep eksikliğinin ortaya çıkardığı gelir kayıplarının önlenmesini sağlamıştır. Böylece dengeleyici bir unsur görevi üstlenir. Ekonomi canlandığında ise fazla kazanç yine piyasadan çekilmiş olur.

İhtiyaca göre üretim prensibi, esnaf ve tüccarın işsiz kalmasını ve aşırı üretimi engeller ve ekonomide tam kapasite kullanılmasına olanak sağlar. Bu durum krizlere karşı öncelikli bir tedbir niteliği taşır (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 69-71).

Ahilik anlayışında işçi-işveren arası ilişkiler de düzenlenmiştir. İslami bir ahlak anlayışının sonucu olarak usta-çırak arasında karşılıklı saygı ve sevgi vardır. Günümüz iktisadi koşulları düşünüldüğünde sevgiye dayalı bu ilişkilerin ne kadar önemli olduğu anlaşılır. Bu ilişki işçi-işveren ilişkisinden öte baba-oğul ilişkisini andırırdı. Ustalar çıraklara, mesleki eğitimin yanı sıra toplum içindeki davranış kurallarını ve ailesine ve ülkesine karşı sorumlulukları öğretirdi. İşçinin hakkı, alıntı teri kurumadan ödenirdi. Ahilik anlayışında usta çırak arası oluşan daimi bir güven duygusu sonucu üretim, nicelik ve nitelik olarak artmıştır (Yücel vd., 2019: 199, Karagül ve Masca, 2017: 86). Şöyle ki, çıraklar çalıştıkları ticarethanelerde sadece belirli bir ücret almak için değil, aynı zamanda çalışmayı bir ahlak olarak benimsediklerinden, işi savsaklamaktan ya da niteliksiz ürün üretmekten kaçınılmaktadırlar. Çalışmak onlar için bir zorunluluktan öte içinde buldukları ailede üstlerine düşen bir vazifedir.

Ahilik üretimde olduğu gibi, tüketim için de belirli ilkeler ortaya koymuştur. Öncelikle Ahilikte ihtiyacı kadar tüketmek ve fazlasını paylaşmak esastır. Tüketimde mütevazı olunması istenir. Gösteriş ve israf hoş karşılanmaz. Ahilik anlayışında özellikle ihtiyaç ve ihtiras arası ayırım yapılır. Şöyle ki, ihtiyaçlar toplumun ve bireyin varlığını, sağlığını ve güvenini karşılayan yeme, içme, barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi konuları içerir. İhtiras ise kişinin bulunduğu toplumda servet ve gücüne dayanan ihtişam, birikim ve zenginlik gibi gösterişli istek ve arzularını kapsar. Ahilikte ihtiyaçların karşılanmasında sınırlama yok iken kanaatkârlık ilkesi gereği ihtiraslar kontrol edilmeye çalışılmıştır (Karagül, 2018: 278-279).

3. Ahilik ve Kapitalizm Kıyaslaması

Ahilik anlayışının iktisadi ilkeleri kapitalizmden farklı unsurlar barındırması nedeniyle kapitalizmin sorunlarına karşı çözüm üretebilme potansiyeline sahiptir. Ahiliğin temeli İslami inançlara dayanır ve Ahilik iktisadi ilkelerinde kapitalizmde yer edinmeyen ahlaki kaygılar önemli hale gelmektedir. Ahilik sistemi kapitalist burjuva mantığına karşı alternatif görüşler ortaya koyabilir (Karagül ve Masca, 2017: 83). Ahilik kendine özgün bir iktisat çerçevesi sunduğu için onu kapitalizm içinde aramak bir hatadır (Bozbayır ve Şener, 2021: 83). Bu nedenle Ahilik, kapitalizmden farklı iktisat ilkelerine sahiptir.

Ahilik anlayışında maddi koşullar ve iktisadi faaliyetler araç olarak ele alınmaktadır. Bu yönleriyle kapitalizme karşı daha insani bir anlayış sunmaktadır. Ahilikteki iktisadi anlayışın egemen olduğu dönemde iktisadi faaliyetlerin daha insani özellikler barındırdığı görülmektedir.

İktisadi yapıda insani ve adil bir seçenek arayanlar için ahiliğin bu özellikleri önemlidir (Aktürk, 2021: 32).

Her ne kadar ahilik sisteminin kapitalizme alternatif olduğu ileri sürülse de, bu çalışmada Ahiliğin iktisadi bir sistem olmadığı ama İslam iktisat disiplinine ait önemli bir kurum olduğu ileri sürülecektir. İslam İktisadı, kapitalizme alternatif oluşturmaktadır. Fakat Ahilik kapitalizm karşılaştırmaları gerekli ama yetersiz bir boyutta kalacaktır. Bu nedenle ilk olarak Ahilik ve kapitalizm karşılaştırması yapılacak sonrasında İslam İktisadı tanıtılarak konu aydınlatılacaktır.

Kapitalist sistemde sermaye sahiplerinde toplanan servet Sosyalist sistemde devlette toplanır. Ahilik sistemi ise zengin ile yoksul, üretici ve tüketici, emek ve sermaye arası karşılıklı ahlaki ilkelere dayanan bir denge peşindedir. Ahilik toplumda zengin-yoksul, güçlü-güçsüz vb. sınıfların varlığını inkâr etmez. Bu sınıflar arasında ayrışma yerine dayanışmayı savunur (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 72).

Kapitalizmin karı ve sermayeyi arttırma anlayışına karşın Ahilik anlayışında erdemli bir toplum hedeflenir. İki sisteminde bireyler ve toplumlar üzerinde önemli etkileri olmuştur. Kapitalizm ve Ahilik iktisadi, özel mülkiyet, serbest girişim ve kişisel çıkar farklı anlamlar yüklemektedirler (Alar, 2020).

Kapitalist öğretilerde, iktisadın tanımı kıt kaynaklar üzerine kuruludur. Bu tanıma göre sınırsız ihtiyaçların olduğu ve kaynakların kıt olduğu bir dünyada iktisadın amacı dengenin koşullarını araştırmaktır. Bu tanımda kaynaklar ve ihtiyaçlar arasında mutlaka bir çatışma vardır. Bu noktada Ahiliğin temel ilkelerinden olan kanaatkârlık ilkesi gereği ihtiyaçlar değil ihtiraslar sınırsızdır. Kaynaklar ise kıt değildir. Çünkü gereğinden fazla tüketmemek ve israftan kaçınılması ahlaki açıdan gerekli ilkelere (Karagül, 2018: 279-280, Karagül ve Masca, 2017: 88). İnsanlar ihtirasları yerine ihtiyaçlarını düşündüklerinde buna göre tükettiklerinde, paylaştıklarında ve dayanışma içinde olduklarında ne sınırsız ihtiyaçtan ne kıt kaynaktan bahsedebiliriz. Bu nedenle tanımı ve kabulleri farklı olan iki iktisadi yaklaşım karşımıza çıkar. Dolayısıyla “kapitalizm içinde Ahilik uygulanır mı?” sorusu, en başından iktisat tanımına farklı yaklaşıtlarından, anlamını yitirmektedir. Kapitalizmin ortaya çıkardığı yoksulluğun ve açlığın nedeni kıtlık yerine bölüşümde, dayanışmada ve paylaşımındaki adaletsizliklerde aranmalıdır.

Kapitalizm doğası gereği sürekli kriz üretmektedir. Doğasında yer alan aşırı kar elde etme isteği/zorunluluğu kapitalizmi aynı zamanda kendi krizine sürükleyen temel etmendir. Kapitalizmin işleyişinde kar oranlarını arttırma isteği yatırımları arttırır ve sonrasında aşırı yatırımlar kar oranlarını azaltarak krizlere neden olur. Kar oranlarının azalma eğilimi kapitalizmin önemli bir çıkmasıdır. Dolayısıyla kapitalizm sermaye birikim artışı hedefiyle kendi krizini kendisi üretir (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 69, 73).

Kapitalist sistemde sermaye karı en üst düzeye çıkarmaya çalışılırken Ahi yapılanmasında kaliteli üründen vazgeçmeden ihtiyaç kadar üretim söz konusudur. Ahilikte, üretici ve tüketici koruma altındadır ve bireysel yerine toplumsal fayda en üst düzeye çıkarılmaya çalışılır (Yücel vd., 2019: 200). Oysa kapitalizmde birey ve firmaların tek hedefi kar ve paralarını arttırmaktır. Yapılan üretimin kalitesi ve topluma faydası ikinci plandadır (Karagül ve Masca, 2017: 88).

Kapitalizmin uygulandığı ülkelerde önemli sosyal ve kültürel sorunlar vardır. Bu nedenle batı dünyası sosyal ve kültürel anlamda krizdedir. Ahilik sisteminde iktisadi faaliyetler birer araçtır ve amaç haline getirilmemiştir (Özdemir, 2007: 155). Tarihte insanlık farklı iktisadi sistemlerle karşılaşmıştır. Fakat hiçbir sistemin toplumların sosyal, siyasal ve kültürel hayatında kapitalizm kadar etkili olduğu görülmemiştir. Sadece maddi değerler üzerine kurulu olan kapitalizm önünde ahlaki hiç bir engel tanımamaktadır (Aktürk, 2020: 420). Kapitalizm öngördüğü iktisat ahlaki değerlere yer vermez Ahilikte ise ilk koşul ahlaklı olmaktır. Örneğin Ahilikte insanlara zarar veren ve helal olmayan mallar üretilmez. Ahiler, para kazanma yerine insanlara faydalı olmayı ve üretim yapmayı amaç edinirler (Karagül, 2018: 281). Ahilikte, iktisadi faaliyetlerin amacı topluma ve bireye faydalı olmaktır. Kapitalist düzenin aksine bu faaliyetler amaç haline getirilmemiştir. Ahiliğin öngördüğü iktisadi ilkelerde başkalarına zarar vermek uğruna para biriktirmek hoş karşılanmaz. Ahiler, sermaye birikimlerini arttırma peşinde değillerdir. Bu nedenle Ahilikte ve Osmanlı Devleti'nde kapitalist burjuva sınıfı oluşmamıştır (Yücel vd., 2019: 201). Osmanlı toplumunun kapitalizme ayak uyduramamasının en önemli nedeni burjuva sınıfının olmayışıdır. Bu kapitalist kalkınmanın önünde engel fakat toplum için faydalı bir durumdur (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 68).

Kapitalist sistemin sözde diğer bir varsayımı tam rekabet koşullarıdır. Bu koşullar Ahilikte bulunmaz. Ahilik yardımlaşma ve dayanışma esaslarını kabul eder. Zayıfın korunmasından yanadır ve bunlar rekabet ortamının oluşmasını engeller. Örneğin orta sandığı uygulamaları dayanışmayı arttırır (Yücel vd., 2019: 201). Küresel ekonomik koşullarda ülkelere tam rekabet koşulları dayatılsa da bu ilkeleri uygulayabilen ülke yoktur. Tam rekabeti öngören politikalar sonucunda tekelleşme kaçınılmazdır ve bu durum toplumun zayıf kesimlerini olumsuz etkileyecektir. Ahilikte ise tekelleşmeye karşı çıkılır. Güçlünün zayıfı ezmesi engellenir ve zayıflar desteklenir (Karagül ve Masca, 2017: 89).

Ahilikte, rekabet daha fazla üretip daha çok satmak anlamına gelmez. Bunun yerine kaliteli mal üretmek esastır. Mal ve servet birikimi ikinci planda tutulur. Üretim ve tüketim mutluluk için birer araç konumundadır. Diğer esnafları rakip görmek yerine birlikte bir uyum söz konusudur. Böylece rekabet yerine işbirliği ve dayanışma hâkimdir. Ahilikte “insan için üretim” söz konusu iken kapitalizmde ise insan bir üretim faktörüdür (Alar, 2020).

Kapitalist anlayışta özgür bireyler toplumdaki üstün tutulur. Şöyle ki, bireylerin servet edinmesi olanaklıdır ve bu konuda herhangi bir sınır bulunmamaktadır. Ahilik anlayışında ise bireyler sahip oldukları özgürlükleri ve servetleri topluma faydalı olmak için kullanırlar. Ahilik anlayışı, ihtiyaçtan fazlasını biriktirmeyi tavsiye etmez. Bunun yerine toplumsal yardımlaşma ve dayanışma ön planda tutulur (Karagül ve Masca, 2017: 84). Kapitalizm fanus içinde yaşayan bir “homo economicus” tanımı yapar. Homo economicus bireysel çıkarı peşinde koşan rasyonel insandır. Ahilik sisteminde ise toplumsal fayda önemli olduğundan bireyci insan tipi yerine toplumu düşünen erdemli bireyler öngörülür (Aytekin ve Bayramoğlu, 2015: 69). Ahilikte toplum ve birey arasında bir denge söz konusudur. Toplum farklı kesimlerden oluşabilir. Fakat bu kesimlerin çıkarları İslam felsefesi dahilinde çatışma halinde değildir (Kabaş, 2016: 144).

Kapitalizmde ve Ahi iktisadında bireylerin mülk sahibi olmasının önünde bir engel yoktur. Ahilikte bireyler mülklerini korumak ile yükümlüdürler. Fakat kapitalizmde özel mülkiyet hakkı bireyseldir, yani tek kişiye aittir. İslami inançlara dayanan Ahilik sisteminde ise mülkün hakiki sahibi Allah'tır. Dolayısıyla Allah'ın kulları mülkün emanetçisi konumundadır. Bu düşünceyle servetin ve zenginliğin tek elde toplanmasının önüne geçilmek istenir (Alar, 2020).

Kapitalizmde bireyler emek ya da sermayelerini diledikleri gibi kullanabilirler. Yani üretim yaparlar, bu ürünü istedikleri fiyattan satabilirler. Serbest girişimin önünde bir engel yoktur. Ahilik sisteminde de kişiler harcamalarını nasıl yapacakları ve ellerindeki kaynakları nasıl kullanacakları konusunda serbesttirler. Lakin ekonomik anlamdaki bu özgürlük, ahlaki ve manevi değerlerce sınırlandırılmıştır (Alar, 2020).

Kapitalizmde devletin piyasalara müdahalesi istenmeyen bir durumdur. Devlet müdahaleleri bireysel özgürlüklere zarar vermemelidir. Devletin asgari görevleri adalet, savunma ve güvenlikle sınırlıdır. Buradaki amaç devletin doğal düzene müdahale etmemesi, özgürlükler ve rekabete müdahil olmamasıdır. Ahilikte ise devletin görevi bireyin özgürlüğünü sağlamak ve can güvenliğini korumaktır. Kaynak israfını önlemek için narh uygulamasında bulunabilir. Yani sınırlı devlet iki sistemde de bulunur. Fakat Ahilikte gerekirse piyasaya müdahale edilir (Alar, 2020). Devletin varlığı ve denetimi güçlü bir iktisadi yapı için gereklidir. Kapitalizmin gelişmesini öngören politikalar ise bunun aksini söyleyerek devleti zayıflatmaya çalışmaktadır. Ahilik bu doğrultuda güçlü bir devlet ve sağlam bir iktisadi yapı kurmaya çalışır (Karagül, 2018: 282-285).

4. İslam İktisadı ve Ahilik

Ahilik çalışmaları bu sistemin günümüzde uygulanması gerektiğini savunsa da günümüz koşullarına nasıl entegre edileceğine yönelik tutarlı cevaplar üretememektedir (Bozbayır ve Şener, 2021: 94). Ahilik, kapitalizm ve sosyalizm gibi bir ekonomik sistem değildir. Bu nedenle kapitalizm ile karşılaştırılması gerekli ama yetersiz bir çabadır.

Kapitalizme alternatif aranıyorsa son yıllarda önemli bir gündem oluşturan İslam İktisadı ve kapitalizm arası farklara değinilmelidir. Bu bölümde İslam İktisadının genel bir açıklaması yapılacaktır. Ahilikle oldukça benzer yönler barındırmakla birlikte, kapitalizm karşısında Ahilik iktisadında gerekli açıklamaları bulamayanlar için bu arayış daha esaslı/kapsayıcı çıkarımlar sunabilir.

Ahilik kurumunun ahlaki ilkelerini bir ruh olarak ele alabiliriz. Zamanla ruha giydirilen beden değişse de o ruhu yaşatabilecek bir toplum inşa etmek gerekir (Tatar ve Dönmez, 2008: 201). Bu nedenle İslam İktisadı'yla arasında karşılıklı bir ilişkinin olması kaçınılmazdır. Ahiliğin iktisat anlayışında temel olarak İslam İktisadında yer alan ilkelerden yararlanılmaktadır. Örneğin kul hakkı, yardımlaşma, çalışma, topluma faydalı olmak gibi (Karagül ve Masca, 2017: 88). Bu nedenle İslam İktisadı'nın daha detaylı ele alınışı Ahiliği de kapsayan İslami bir iktisat çerçevesi çizebilir.

İnsan davranışları anaakım iktisadın öngördüğünün aksine normatif unsurlar içermektedir. Anaakım iktisatta kullanılan sayılar, istatistikler ve modellemeler insan davranışlarının tümünü açıklamakta yetersiz kalır. Çünkü insan davranışlarının dini, siyasi ve ahlaki boyutları da vardır (Tatar ve Dönmez, 2008: 195). Örneğin Müslüman ülkelerde zekât ya da faiz karşıtlığı gibi İslami inanışlar anaakım iktisat ile açıklanamaz.

İktisadi kalkınmada değerler son derece önemlidir. Değerlerin dikkate alınmadığı ve sosyal yönü eksik politikalar ile iktisadi kalkınma başarılı olamaz. Kalkınmanın toplumda öngördüğü değişim, toplumun değerlerine ters düştüğü durumlarda o toplumda değişime yönelik çatışma kaçınılmaz olacaktır. Kalkınma sosyal, kültürel ve ahlaki değişim unsurları barındırmak zorundadır (Erol, 2012: 50, 59). Bu unsurları her ülke için geçerli olduğunu iddia eden kapitalist bir kalkınma modelinde bulamayız. Ülkeler arası kültürel farklılıklar, ilgili ülkenin kalkınma modeli üzerinde etkili olacaktır.

Weber'den günümüze iktisat din ilişkisi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda kültürün ve dinin iktisadi kalkınmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Weber, dinin sosyal yapıdaki dönüşümü üzerindeki etkisini Protestan Ahlak üzerinden açıklar (Karagül ve Açıkgöz, 2009: 472-475). Weber, iktisadi kalkınmada zihniyetin önemli olduğunu vurgular. Böylece Weber'e göre kapitalizmde iktisadi gelişmenin temeli Protestan Ahlak anlayışdır. Bu anlayış sonucu batı toplumları ilerlemiş ve kalkınmıştır. Protestan Ahlak anlayışının temeli bireycilik ve rasyonalite kavramlarına dayanır. Bireyci ve rasyonel davranan batı toplumları bu meziyetleri nedeniyle gelişmişlerdir (Yıldırım, 2008: 134-138).

Kapitalizm 14. ve 15. yüzyılda feodalizmin yıkılması ve burjuvazinin ortaya çıkmasıyla ortaya çıkmıştır. Feodalizmde üretim toprağa dayalıdır ve pazar geniş değildir. Tüketim ve üretim kapalı bir yapı sergiler. Çiftçiler, üretir ve tüketim yaparlar. Haçlı seferlerinde feodaller

zayıflayınca burjuvazi hakim olmaya başlamıştır. Reform ve Rönesans'la birlikte bu değişim yeni bir mezhep bile ortaya çıkarmıştır (Yıldırım, 2016: 882).

Protestanlık öncesi Hristiyanlıkta aşırı para kazanılması hoş karşılanmaz ve hatta günahdır. Bu anlayışın temeli ticaretin ve aşırı kazancın günaha davetiye çıkaracak olmasıdır. Ortaçağda feodalite sonrası güçlenen tüccar sınıfı, din üstünde baskı oluşturmuştur. Luther tarafından Protestan bir reformun gündeme gelmesi bu baskılara destek niteliğindedir. Ayrıca Kalven, tüccarları dışlayan geleneksel anlayışı eleştirmiştir. Kalvinistler bu anlayışı tersine çevirmişlerdir. Örneğin Protestanlığın mezhebi olan Kalvenizm için zenginleşmenin önünde engel yoktur. Çünkü serveti artan insan kurtuluşa yaklaşır. Katoliklere göre ise yoksul insanlar kurtuluş için tanrıya daha yakındır. Weber'e göre kapitalizm, kültür ve dindeki bu değişimden doğmuştur (Kabaş, 2016: 135).

Protestan girişimci, ahlaki ilkeleri ve dini gereği durmadan çalışır. Bu girişimci günlük üretim ötesinde sermaye birikimini arttırmanın peşindedir. Rasyonel olduğundan daha çok kazanmanın yollarını arar. Protestanlığın bu dindarlığı, sömürüye meşruiyet kazandırmaktadır. Çalıştırdığı işçileri daha fazla çalıştırarak elde ettiği gelirin ve sömürünün artmasında sakınca yoktur. Weber, kapitalist sistemin batılı toplumlarda ortaya çıkmasının tesadüf olmadığını vurgular (Özdemir, 2007: 153-154). Protestan ahlak kazanmayı ve çalışmayı emrederken harcamayı kısıtlar. Çünkü kazanılan karlar yatırıma dönüşmelidir. Protestanlık kapitalizm arası ilişkide zamanla kapitalizm üstün çıkar ve Protestan ahlak sekülerleşir. Avrupa'da kapitalizmle birlikte dinden kopuş hızlanmıştır (Yıldırım, 2016: 882). Piyasa ekonomisinin yükselişi, toplumlarda geleneksel bağların kopmasıyla sonuçlanmıştır. Batı toplumları kapitalizmle birlikte organik bir yapıdan atomize bir hüviyete bürünmüşlerdir (Kabaş, 2016: 136). Bu nedenle sermayenin isteklerinin sınırsızlığı Protestan Ahlak anlayışından sıyrılarak kendi düzenini kurmuştur.

Kapitalizm, bu sistemi uygulayan ülkelerde neredeyse tüm alanlara müdahale etmiş, değiştirmiş, metalaştırmış ve nesneleştirmiştir. Kültürel ürünler de dahil olmak üzere çoğu şey alınıp satılan metalara dönüşmüştür. Kapitalizmde ahlaki ve manevi değerler yok sayılmaktadır. Kar encoklaştırma hedefi uğruna her şey serbest hale gelmiştir. Bireysel çıkar temel hedef olduğundan yardımlaşma ve dayanışma anlayışları zayıflamış ve gelir dağılımında önemli bozulmalar ortaya çıkmıştır. Kapitalizmde sermaye sahipleri servetlerini sürekli arttırırken karın tokluğuna çalışan insan sayısı her gün artmaktadır. Kapitalizm manevi olarak tatminsizlik, yalnızlaşma ve yabancılaşma ortaya çıkarmıştır (Çayıroğlu, 2014: 150-151).

Ahlak ve kültür herhangi bir mal ya da eşya gibi ithal edilebilecek bir konumda değildir. Bu nedenle her toplum ahlaki kodlarını kendi tarihi,

sosyal ve kültürel değerlerinden elde etmelidir (Öztürk, 2015: 9). Türk toplumu Weber'in düşüncesine paralel olarak dinsel ve kültürel değerleriyle batı toplumlarından farklılaşmaktadır. Dolayısıyla Türk toplumuna önerilen batı tarzı bir kalkınma modeli, dini ve kültürel öğelerden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda Ahiliğin ortaya koyduğu iktisadi yapı tarihselliğimizi, kültürümüzü ve inancımızı yansıttığından daha da önem kazanmaktadır (Yıldırım, 2008: 138).

İslami düzende toplumsal ve iktisadi düzenlemeler birbiriyle ilişkilidir. İslam'ın iktisat görüşünde dayanışmacı ve topluma önem veren dini bir düzen vardır. İslam'ın iktisat anlayışında iktisadi faaliyetler dini yaşamın dışında değildir ve bu doğrultuda paylaşımcı, ahlaklı ve dayanışmacı bir toplum modeli hedeflenir (Özdemir, 2007: 154, 159).

Kur'an ve sünnete başvurarak İslam'ın iktisadi düzeni olup olmadığı anlaşılabilir. Kur'an'ın birçok ayetinde iktisadi kavramlar hakkında emirlere rastlanır. İslam dini, diğer tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi özel bir iktisat sistemi telakki etmemiştir. Hayatın tüm alanlarında düzenlemeler getiren İslam'ın iktisadi konulara ilişkin düzenlemeleri kesinlikle vardır. Zaman ve mekana göre ortaya çıkabilecek farklılaşmaları âlimlere ve yöneticilere bırakmıştır. Ahlaklı insan olarak tanımladığı İnsan-ı Kâmil'in temel öğelerini ve kurallarını ortaya koymuş ve tasarım olayını inananlara bırakmıştır (Akça ve Bozatlı, 2019: 1207, Çayıroğlu, 2014: 151-152, Yıldırım, 2016: 885-888).

Dünyada yaşayan insanların maddi ihtiyaçlarının olması doğaldır. İslam insanlara bu maddi ihtiyaçları karşılamak için gerekli manevi kuralları gösterir. Yalnız para ve servet insanlara mutluluk vermez. İslam'a göre madde ve mananın bir araya gelmesi mutluluk için gereklidir (Kabaş, 2016: 134). Bencillik, cimrilik ve tamahkâr olmak günah sayılırken iyilik yapma, yardımlaşma ve malların paylaşımı ibadet sayılmaktadır (Yıldırım, 2016: 887).

İslam İktisadı tabiri çok eskilere dayanmaz. İslam İktisadı İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmeye başlayan bir bilim dalıdır. 1960'lı yıllardan sonra özellikle Hint ve Pakistanlı iktisatçılar İslam İktisadı adında bir sosyal bilimin gelişmesine ön ayak olmuşlardır. İslam İktisadı İslami bir ekonominin tesisi üzerindeki çalışmalara yoğunlaşır (Fidan, 2020: 452, 457). Temellerini Kur'an ve sünnetten alan İslam İktisadı'nın temel esasları Erdem (2021) göre:

"Tevhit inancı ve rızkın Allah'a ait olması, iş ahlakına ve piyasa düzenlemelerine bağlılık, kurallara dayalı bir mülkiyet hakkının varlığı, bireyin tercihlerinde serbestliği ve rekabetçi bir piyasa mekanizmasının işlerliği, gerektiğinde devletin ekonomiye müdahalesi, helal yollardan kazanmak ve harcamak ve itidalli davranmaktır (cimrilikten ve israftan kaçınmak)." (Erdem, 2021: 27).

İslam İktisadı, İslam dininin sadece ritüellerden oluşmadığından hareketle, İslami bir yaşamın iktisadi ilkelerini araştırma konusu yapar

(Ongan, 2008: 214). Kapitalizmde, iktisat ve ahlaki değerlere önem verilmez ve birbirlerinden uzaklaşmışlardır. İslam iktisadı ise Allah ve ahiret inancı ile adalet ilkeleri üzerine kuruludur (Yozgat, 2020: 189).

İslam İktisadı sistemi ile diğer iktisadi sistemler arası farklı ve ortak noktalar vardır. Bu durum İslam İktisadı'nın özgün konumuna zarar vermez. İslam'ın temel normları korunduğu sürece diğer iktisadi sistemlerin araçlarını kullanabilir (Akça ve Bozatlı, 2019: 1188).

İslam'da insanların üretim, tüketim, mübadele, ithalat, ihracat, tasarruf, yatırım, mülkiyet ve vergi gibi alanlarda uyması gereken hükümler bulunmaktadır (Eskicioğlu, 2010: 35). İslami bir hayatta önemli bir yer tutan zekât, sadaka, hac ve oruç benzeri ibadetler iktisadi faaliyetlerle ilişkilidir. İslam, helal yoldan çalışıp servet edinmeyi teşvik eder. Ayrıca Allah yolunda harcama ve mali ibadetleri gerçekleştirmeyi hedef olarak belirler (Fidan, 2020: 454). İslam dini karaborsacılık, kumar, faiz, hırsızlık, rüşvet ve simsarlık gibi tüm gayri meşru kazançları yasaklamıştır. Üretilen malların üreticiden tüketiciye en kısa yoldan aracısız bir şekilde ulaşmasını konu edinen hükümler koymuştur. Ölçü ve tartıda adalet emreder (Çayıroğlu, 2014: 159).

Sosyalist sistemde özel mülkiyet yoktur. Mülkiyet kamuya aittir. Kapitalizmde ise özel mülkiyet çok önemlidir. Serbest girişimin önünde hiç bir sınırlama yoktur. Hatta insan emeği bile bir girdi olarak sahiplenilir. İslam İktisadı'nda özel mülkiyet kabul edilir. Kur'an ve sünnette özel mülkiyete yer verilmiştir. Fakat bu mutlak bir hak değildir. Belirli sınırlamaları ve prensipleri vardır. Örneğin haram olan nesnelere alınıp satılamaz, riba, karaborsacılık, rüşvet, kumar yasaktır. Zekât, sadaka, infak gibi zorunluluklar vardır (Çayıroğlu, 2014: 177- 178). İslam'ın tevhid eksenli bakışı¹⁰ gereği çalışma, kazanma ve harcamaya yönelik sınırlar konulmuştur. İnsan sahip olduğu mülkü sahibinin izni ve çizdiği sınırlar dahilinde kullanan bir emanetçidir (Çayıroğlu, 2014: 155). Tevhid inancı gereği mülkün yegâne sahibi Allah olduğundan bunun farkında olan insan malı geçici olarak kullanır (Yıldırım, 2016: 890).

Yerleşik iktisat ile İslam İktisadı'nın insana bakışında önemli farklılıklar ortaya çıkar. Kapitalizmin temelini oluşturan önemli bir varsayım "homo economicus" varsayımdır. Homo economicus, veri fırsatlar ve kısıtlar altında tüm bilgileri kullanarak kendisine yönelik en iyisini hayata geçiren birey modelidir. Sadece kendi çıkarını düşünen homo economicus basit bir şekilde İslam toplumundaki insanların davranış

¹⁰ İslam iktisadı düşüncesinde tevhit inancının önemli olduğu görülmektedir. Tevhit inancının iktisadi açıdan dört önemli vurgusu vardır. İlk olarak İslam İktisadı'nın öngördüğü çıkarsamalar İslam'ın tüm emir ve yasaklarına uygun olmalıdır. İkincisi, Allah her şeye kadir olduğundan gücü her şeye yettiğinden iktisadi kaynakların yaratılmasından ihtiyaçların karşılanmasına kadar iktisadi faaliyetlerin kontrolü Allah'ın kontrolindedir. Üçüncüsü, her şeyin gerçek sahibi Allah'tır. İnsan ise bir emanetçi ve geçici kullanıcıdır. İnsan yeryüzünde bir halife olarak mallara geçici olarak sahip olur. Son olarak ise rızkı veren sadece Allah'tır (Erdem, 2021: 33-34).

kalıplarını yansıtmaz. İslam toplumundaki insanların kendi çıkarları dışında dikkate aldıkları birçok konu/çıkar vardır (Dilek vd., 2017: 635-636).

İslam iktisatçıları homo economicus'un yetersizlikleri karşısında "homo islamicus" (İslam insanı) kavramını geliştirmişlerdir. Bu birey, İslam ilkelerini iktisadi hayatında uygulayan bireydir. İslam insanı, kendi çıkarları yanında yakınlarının ve çevresinin çıkarlarını dikkate alır. Kur'an ve sünnetin çizdiği sınırlar içinde iktisadi kararlarını verir. Adil, hayırsever, sorumluluk sahibi ve dayanışmacı bir bireydir (Dilek vd., 2017: 636-639).

İslam İktisadı'nın ilgilendiği önemli bir konuda kapitalizmin olmazsa olmazı faiz kavramıdır. İslam dininde kumar, faiz, şans oyunları emeksiz ve karşılıksız kazançlar olmalarından dolayı yasaklanmıştır. Kur'an'da alış-veriş helal, faiz haram kılınmıştır. Sermaye sahibinin en önemli güdüsü kar/kazanç elde etmektir. Faiz ise yatırım öncesi belirli bir getiri önerdiğinden yatırımları azaltarak işsizliği arttırmaktadır. Ayrıca yatırımda/üretimde faizli kredi kullanımı maliyetleri arttırır. Buna bağlı olarak tüketicinin kullandığı malın fiyatı artar. Dolayısıyla faiz hem üreticiye hem tüketiciye zarar vermektedir. Öte yandan kapitalizm faiz üzerine kurulu bir sistemdir. Faiz ve kredinin olmadığı bir kapitalizmin gelişmesi imkânsızdır. Faiz, gelir dağılımında adaletsizliklere neden olur. Kapitalist ekonomilerde, zenginler faiz geliri ile daha da zenginleşirken, fakirler daha kötü duruma gelirler. Faiz bir sömürü aracı olarak iktisadi hayatı olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle İslam'da şiddetle yasaklanır (Çayıroğlu, 2014: 180-181).

İslam İktisadı'nın bir diğer özgün kavramı zekâttır. Zekât toplumsal dayanışmayı sağlayan iktisadi hayatı canlandıran bir konuma sahiptir (Fidan, 2020: 458). Zekât, İslam'ın beş temel şartındandır. İslam'da müminlerin ihtiyacı olanlara yardım etmesi önemli bir vazifedir. İslam'da zenginlerin mallarında fakirlerin bir hakkı olduğu savunulur. Yine İslam dininde kime zekât verilebileceği ve bunun oranı belirlenmiştir. Yoksulluğu çözmeye zekât önemli bir faktördür. Zekâtın yanı sıra fitır sadakası, tasadduk, infak ve nafaka gibi bölüşüm araçlarının da devreye sokulmasıyla o toplumda yoksulluk neredeyse sonlandırılabilir (Çayıroğlu, 2014: 167- 171).

5. Sonuç

Ahilik zihniyetinden, tarihimizde önemli faydalar elde edilmiştir. Bugün çağımızın önemli sorunlarına Ahilik anlayışının ne tür cevaplar sunabileceğinin araştırılması gereklidir. Fakat Ahilik araştırmaları sadece geçmişimize ait bir kurumu açıklamak için yapılmamalıdır. Günümüz iktisadi hayatında Ahiliğin maddi teşkilatlanma boyutundan öte manada gizli ahlaki temelleri örnek alınmalıdır. İnsan-ı kâmil olmanın zamanı ve devri yoktur. Koşullar farklılaşabilir. Sorunlar ya da kolaylıklar farklılaşabilir. Bu nedenle uygulamada zaten ticaret odaları ve esnaf odaları faaliyettedir. Önemli olan manevi ağırlıklı Ahilik zihniyetinin

ticari hayata yansıtılabilmek, bunu yaparken de özünü unutmamaktır. Çünkü çalışmak, üretmek, paylaşmak, dayanışma, iş bölümü ve yardımlaşma gibi kavramların son kullanma tarihleri yoktur.

Ahilik, çok önemli iktisadi ilkeleri bulunan bir zihniyet yapısı ve ahlak anlayışıdır. Bir meslek kuruluşundan çok daha fazlasıdır. Ama bir iktisadi sistem değildir. Ahilik konusunda yapılan çalışmaların önemli bir eksikliği kapitalizm Ahilik kıyaslaması yapılırken İslam İktisadının (ya da İslam usul ve esaslarının) kapitalizme karşı bir sistem oluşturduğunun unutulmasıdır. Yani Ahilik İslam İktisadı'nın bir kurumsal felsefi düzenlemesi konumundadır. Fakat bu konuda yapılan çalışmalarda Ahilik kapitalizm karşılaştırması yapılmakta böylelikle de İslam İktisadı'nın günümüz dünyası için ortaya koyabileceği çözüm önerilerine değinilmemektedir. Dolayısıyla kapitalizm ve İslam İktisadı karşılaştırmaları daha yararlı sonuçlar doğurabilir. Ahilik aynı zamanda günün koşullarında İslam İktisadı temel prensiplerinden kopmadan kapitalizme karşı kullanılabilir alternatifler içinde İslami bir kurumdur. İslam İktisadı'nın nasıl uygulamaya geçirilebileceği konusu Ahilik ve benzeri İslam tarihindeki kurumların incelenmesini gerektirir. İslam İktisadı'nın içeriğinin doldurulması, hem Müslüman ülkelere hem de insanlığa daha kapsayıcı bir iktisadi sistem sunulması açısından zorunludur.

KAYNAKÇA

Akça, H. ve Bozatlı, O. (2019). İslam Ekonomisinin İhmal Edilen Konumu Metodolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Tarih Okulu Dergisi*, 42, 1188-1218.

Akçacı, T., Özdemirci, İ. (2014). Ahilikten Meslek Kuruluşlarına Yapısal Bir Dönüşüm, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 5(10), 47-49.

Akgöz, S. S. ve Ercan, E. (2017). Ahilik Felsefesi ve Örgüt Modelinin Dünyadaki Kalkınma Modeli Olan Kooperatife Yansımaları. *Alın Teri Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 51-58.

Aktürk, O. (2020). Kapitalist ekonomiden insani bir ekonomiye referans: Ahilik iktisadi düşüncesi. A. Gökbel ve diğerleri (Ed.), 6. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu: Ahiliğin Günümüze Yansımaları Bildiriler Kitabı* içinde (s. 419-431). Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.

Aktürk, O. (2021), Osmanlı'dan Cumhuriyete Ahilik, Küçük Esnaf ve Girişimcilik Kültürü. İçinde Taş, Küçüköğlü ve Demirdöğmez (Ed.), *Girişimcilik ve KOBİ Araştırmaları* Bursa, Ekin Yayınları, p. 29-54

Alar, G. (2020). Burjuva Tipi Avrupa Kapitalizmi ile Ahi Tipi Osmanlı Sisteminin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, *Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bartın.

Arslan, H. (2015). Ahilik Teşkilatının Sosyo-İktisadi Yapısı ve Örneklik Değeri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (49), 248-271.

Aytekin, B., ve Bayramoğlu, S. (2015). İktisat Sosyolojisi Açısından İktisadi Dalgalanmalar ve Krizlere Karşı Tarihsel Bir Çözüm Durağı: Ahi Örgütlenmesi. *Internatonal Journal of Academic Value Studies*, 1(1), 65-78.

Bergen, L. (26 Kasım 2014). Ahilik kültürü ve kapitalizm. Al Jazeera. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/Ahilik-kulturu-ve-kapitalizm> E.T. 28/06/2021.

Bozbayır, O, Şener, E. (2021). Kapitalist Sistemde Ahilik Arayışı: Bir Yanılgı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 83-99.

Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının Karakteristik Özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 24, 149-183.

Çeker, F. (2017). Ahlakî ve Sosyal Bir Teşkilat Olarak Ahilik. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7(12), 84-99.

Dilek, S., Küçük, O., & Özdirek, R. (2017). Homo Economicus mu? İslami İnsan mı?. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 635-641.

Durak, İ., ve Yücel, A. (2010). Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 151-168.

Elkatmış, M., ve Demirbaş, M. (2013). Ahi Evranı Velinin Düşüncelerinin Demokrasi Kültürüne Yansımaları. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 719-728.

Erdem, E. (2021). Fütüvvetnamelerin İslam İktisat Düşüncesi İçindeki Yeri. *İş Ahlakı Dergisi*, 14(1), 27-62.

Erol, S. I. (2012). İktisadi Kalkınmada Değerlerin Rolü (İbn Haldun'un Perspektifinden). *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3 (2), 49-65

Eskicioğlu, O. (2010). İslam'da Ekonomik Sistem. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 16, 35-46.

Fidan, A. (2020). Piyasa İslam'ından İslam'ın Piyasasına (Alternatif Bireysel, Yapısal ve Kurumsal Öneriler). *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 451-462.

Gül, M. (2014). İslam İktisadi Gelişmesinin Tarihi ve Dini Dinamikleri, *Tarih Okulu Dergisi*, 2014, 17, 71-106.

Kabaş, T. (2016). Kapitalizm ve Ahlakın Türkiye Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20(2), 133-147.

Karagül, M. (2018 Haziran 25). Türk İslam Medeniyetinde Ahiliğin İktisadi Hayat ve Devletin Oluşumundaki Rolü. TASAM- Türk Asya

Stratejik Araştırmalar Merkezi, 263-288.
https://tasam.org/trTR/Icerik/51265/turk_islam_medeniyetinde_Ahili_gin_iktisadi_hayat_ve_devletin_olusumundaki_rolu E.T. 27/06/2021

Karagül, M., ve Açıkğöz, Ö. (2009). İktisat Tarihi Perspektifinde İktisadi Kalkınma ve Din İlişkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 471-486.

Karagül, M., Masca, M. (2017). Ahilik Düşüncesinin İktisadi Hayata Bakışı ve Kapitalist Sistemle Karşılaştırılması. *AKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 83-91.

Ongan, N. T. (2008). İslam Ekonomisinde Bölüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 4(19), 213-238.

Özata, M. ve Şener, E. (2019). Esnaf ve Sanatkârların Ahilik Değerlerine Sahip Olma Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından Belirlenmesi: Kırşehir Örneği. *Business And Economics Research Journal*, 10(4), 945-958.

Özdemir, Ş. (2007). Din-ekonomi ilişkisi ve güncel arayışlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (23), 153-164.

Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin Tarihsel-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları-Sosyolojik Yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 57-78.

Öztürk, N. (2015). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlaki Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7).

Tatar, T., ve Dönmez, M. (2008). Zihniyet ve İktisat İlişkisi Çerçevesinde Ahilik Kurumu. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 9, 194-202.

Ülger, B. ve Ülger, G. (2005). Akhism as a Non-Governmental Association Model in the History of the Turkish Nation and an Assessment of Today's Business Ethics: a Relationship or a Contradiction. *Journal of Human Values*, 11(1), 49-61.

Yıldırım, E. (2008). Serbest Piyasa Ahi Evranları: Anadolu'da Yükselen Yeni Kalkınma Ahlakı. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 131-142.

Yıldırım, F. (2016). Dünyada Adından Söz Ettiren İktisadi Sistemler ve Kısa Değerlendirmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 881-895.

Yozgat, F. (2020). Meslek Ve Ticaret Hayatının Düzenlenmesine Yönelik Yasal Düzenlemeler ve Ahilik. A. Gökbel ve diğerkleri (Ed.), 6. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu: Ahiliğin Günümüze Yansımaları Bildiriler Kitabı* içinde (s. 179-204). Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Yayınları.

Yücel, Y. B., Alar, G. ve Yücel, İ. (2019) Kapitalist Sisteme Karşı Çözüm Durağı: Ahilik Teşkilat, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 194-203.